

Živko Nižić

Osvrt na „Dalmatske studije III: *surgati (se)* 'usidriti (se)'“ Žarka Muljačića

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
UDK 811.135.8(049.3)
811.13-051 Muljačić, Ž.

Nacrtak

U radu posvećenom uspomeni na istaknutog hrvatskog romanista akademika Žarka Muljačića (1922.-2009.),¹ u uvodnom dijelu se donosi transkript intervjuja koji je autor, tada novinar, napravio sa svojim bivšim profesorom u sklopu emisije „Sastanak u studiju 8“ Prvog programa Radio Zagreba 1976., u povodu 20. obljetnice Filozofskog fakulteta u Zadru. U nastavku se analizira pomorski izraz *surgati (se)*, 'usidriti se', čije je korištenje na mediteranskim pomorskim prostorima Žarko Muljačić objasnio u jednoj od svojih brojnih studija („Dalmatske studije III: *surgati (se)* 'usidriti (se)'“). Muljačić u navedenom radu nema objašnjenje zašto ovaj latinski termin - koji govori zapravo o suprotnoj radnji, „dignuti“ - pomorci koriste za „baciti sidro“, odnosno točnije u hrvatskoj terminologiji, „oboriti sidro“. Koristeći svoje prvotno zanimanje pomorca, autor članka nudi moguće objašnjenje.

Ključne riječi: Žarko Muljačić, dalmatski, romanska filologija

U ovom radu u kojem se prisjećamo kolosa romanistike Žarka Muljačića, izostavit ćemo okvirne biografske podatke. Reći ćemo ponešto o osobnom iskustvu i poznavanju, a osvrnut ćemo se i na jedan njegov znanstveni članak koji se posebno odnosi na naše nekadašnje profesionalne interese.

Imao sam veliku sreću biti studentom Žarka Muljačića šezdesetih godina prošloga stoljeća. Bilo je to razdoblje kad se, uz ostalo, intenzivno bavio fonologijom, pa sam bio između prvih korisnika njegove skripte, a zatim knjige *Opća fonologija i fonologija*

suvremenog talijanskog jezika (MULJAČIĆ 1964). Talijansko izdanje (MULJAČIĆ 1969) još je i danas temeljni priručnik o toj materiji u svjetskoj romanistici. Radeći marljivo na seminarima teme iz fonologije zadobio sam, bar mi se tako i danas čini, simpatije nezaboravnog profesora. Nakon toga logičan je bio moj izbor završnog rada, *Usporedba fonološkog sustava talijanskog jezika i venecijanskog dijalekta* koji sam dobro poznao kao rođeni Zadranić još iz djetinjstva. Treba podsjetiti da je Žarko Muljačić imao enciklopedijsko znanje i kompjutorsku informiranost o struci, kolegama i događajima. Bio je i vrlo duhovit čovjek i na taj način je davao dragocjene informacije i savjete. U razgovoru za Radio Zagreb, čiji se kraći dio prenosi u nastavku rada, na moje pitanje o tome koliko vremena treba uložiti da bi se napisala knjiga ili znanstveni rad, u svom mi je stilu odgovorio kako se točno zna koliko će svinja dobiti kila nakon određene količine kukuruza i druge hrane, no za znanost je to nemoguće.

Završivši studij nisam se bavio strukom već raznim poslovima, a preko šest godina bio sam i novinar tadašnjeg RTV centra Zadar. Žarko Muljačić je u međuvremenu izabran za profesora na Sveučilištu u Berlinu. Prvi program Radio Zagreba imao je ponedjeljkom jednosatnu emisiju „Sastanak u studiju 8“ u terminu u 20 sati. Rađeni su i emitirani razgovori sa zanimljivim i značajnim ljudima. Tako sam i ja jednom prilikom 1976. godine, dok je Žarko Muljačić bio u Zadru, napravio emisiju-razgovor o svojem nekadašnjem profesoru u povodu dvadesete obljetnice Filozofskog fakulteta.

Citirat ćemo samo dva pitanja i odgovora: prvo, kako je dospio u Berlin i drugo o dalmatskom, budući da ćemo se ovom prilikom baviti odgovarajućim Muljačićevim radom.

„Sastanak u Studiju 8

NAJAVA: U povodu dvadesete obljetnice Filozofskog fakulteta u Zadru, ovu emisiju pripremio je naš RTV centar u Zadru.

Iako su glavne svečanosti vezane za dvadesetu obljetnicu Filozofskog fakulteta u Zadru gotove, cijela ova akademska godina bit će, međutim, u znaku toga značajnog jubileja prve visokoškolske institucije u Dalmaciji. Ime Fakulteta prvenstveno stvaraju njegovi profesori, a između onih koji su najviše doprinijeli afirmaciji zadarskog Filozofskog fakulteta je dr. Žarko Muljačić, dugogodišnji šef Katedre za talijanski jezik i književnost, trenutno redovni profesor na Univerzitetu u Zapadnom Berlinu, a večeras naš gost u Studiju 8, s kojim razgovara Živko Nižić.

NIŽIĆ: Professore Muljačić, da li biste rekli kako je uopće došlo do toga da postanete profesor na Berlinskom univerzitetu?

MULJAČIĆ: Postojao je natječaj, i ja sam se na taj natječaj javio. Bilo je još, kako sam kasnije čuo, tri Nijemca kandidata i komisija je, sravnivši moje radove i njihove, izabrala mene. Znači da sam u sukobu sa „domorocima“ ispaao kao bolji, što svakako ide na čast komisiji koja se nije vodila načelom narodnosti kandidata, nego vrijednosti.

¹ Rad je predstavljen na Međunarodnom znanstvenom skupu u čast prof. Žarka Muljačića / *Convegno internazionale in onore del Prof. Žarko Muljačić (1922-2009)*, održanom u Zagrebu od 15. do 17. studenoga 2012. u organizaciji Odsjeka za talijanistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

NIŽIĆ: Kad ste već spomenuli narodnost, koliko je meni poznato, Vi ste jedan od rijetkih profesora s ovog našeg slavenskog juga koji je predavao u Berlinu. Naime, čini mi se jedini do sada koji je predavao, bio profesor ne svojega materinskog jezika. Da li je to točno?

MULJAČIĆ: Dakle, 1874. došao je u Berlin slavni hrvatski slavist Vatroslav Jagić i osnovao tamo slavistiku i boravio više godina, predavao slavenske jezike – ruski, naš, itd. On je... Dakle, ove godine je taj događaj proslavljen prigodom stogodišnjice i o tome se dosta govorilo i ja sam tom prilikom čuo da, sudeći po nekim statistikama, nakon Jagića nije bilo na filološkim znanostima ni jednog drugog našeg čovjeka pa bi, prema tome, ja bio jedini Hrvat i Jugoslaven poslije Jagića na Berlinskom Sveučilištu – filološke znanosti.

[...]

NIŽIĆ: Meni je poznat, rekao bih, samo manji dio Vašeg ogromnog znanstvenog opusa na polju lingvistike, posebice romanistike, samog talijanskog jezika. Iz toga bih izdvojio ipak možda, recimo dva pravca Vašega interesa i rada – jedan koji je vezan uz naše podneblje, odnosno užu našu obalu, a drugi za naš, odnosno kroz Vaš rad, Vaš doprinos na proučavanju talijanskog jezika, posebice suvremenog jezika. Radi se, naime, o starodalmatskom, kojega je supstrat još živ, rekao bih, u našim dijalektima uz more i ono drugo, Vaš doprinos u proučavanju fonologije opće, ali posebno talijanskog jezika.

MULJAČIĆ: Pa sad taj starodalmatski, to je jedna vrlo interesantna tema s kojom se možda u svijetu bavi desetak ili dvadesetak ljudi najviše.

NIŽIĆ: Hoćete li nam, molim Vas, reći najprije što je to starodalmatski, jer ovo je za najširi krug slušatelja.

MULJAČIĆ: Starodalmatski, to bi bio jedan autonomni romanski jezik koji se u Srednjem vijeku govorio u nekim gradovima, starim gradovima na Jadranu gdje su naši preci došli u kontakt sa romaniziranim stanovništvom i koji možda nikad nije brojio više od pedeset tisuća govornih subjekata i koji se s vremenom slavizirao, naime, kroatizirao na sjeveru, a na jugu montenegrizirao, još južnije se albanizirao, u Albaniji. To je, dakle, bio jedan samostalan romanski jezik koji romanistima pomaže da popune onu ogromnu prazninu koja danas postoji između Trsta i Rumunjske.

NIŽIĆ: To je relativno, možemo reći, u odnosu na druge romanske jezike, možda i slabije proučen i kasnije ga se počelo proučavati. Zanima me Vaš doprinos u tome. Naime, Vi ste u svojim radovima pomogli da se, recimo, dio proučavanja dalmatskog jezika osuvremeni, korigirali ste i mnoge krive pretpostavke, posebno ste se bavili varijantom dubrovačkog dalmatskog.

MULJAČIĆ: Da, tzv. raguzejskog. Pa, [...] ja sam uspio rekonstruirati u glavnim crtama, mislim, historijsku fonologiju dubrovačkog, tog izumrlag romanskog raguzejskog dijalekta, je li, koji se još ponešto govorio krajem 15. st. I samo su ga malobrojni ljudi još poznavali i kasnije je sasvim nestao. Taj je dijalekt važan jer su naši preci preko njega došli u kontakt sa **imenima riba i pomorskih uređaja, brodova na**

drva, naravski na vesla, drvenih brodova i mnogim drugim tekovinama ondašnje mediteranske civilizacije koje onda oni, dolazeći sa Karpata, nisu prije poznavali, biljke, životinje, itd. Oni su ih čuli u nekoj formi toga izumrlag jezika, od koga se za ono doba nema ni tekstova, već sve ono što se zna o njemu indirektno se zna; tek se zna za zadnju fazu koja se govorila u gradu Krku; zadnji čovjek koji ga je poznao je umro 1898. Zato se o zadnjoj fazi nešto zna, to su vrlo kasni tekstovi i većinom su bili zapisani dok je taj čovjek još bio živ.²

Gotovo nepregledna Muljačićeva bibliografija dokazuje njegovo polifonijsko orkestriranje romanističkih tema. Ovom se prilikom nismo u mogućnosti time baviti. Ipak, u reprodukciji najznačajnijih njegovih radova, kad je riječ o njegovom užem zavičaju, Dalmaciji, središnje mjesto, čini nam se, zauzimaju dalmatske teme i Fortis, o čemu svjedoči i njegova bibliografija (ŠIMUNKOVIĆ 2012). U tom kontekstu ovdje uz Muljačića treba spomenuti i profesora emeritusa Matu Zorića koji je u Muljačićevom rangu hrvatskih romanista. Naime, ono što je Muljačiću bio Fortis, to je Zoriću bio Tommaseo, kojemu je posvetio najveći broj svojih radova (ČALE et al. 2002). Sva ta četiri imena pomogla su da se istraže i definiraju mnoga poglavlja iz uljudbene povijesti Dalmacije i njenog doprinosa u europskoj emancipaciji Hrvata.

Ovom ćemo se prigodom osvrnuti (ponovno čitajući) na jedan Muljačićev rad upravo iz dalmatike. Kako je moje primarno zanimanje bilo plovidba, naime završio sam nautiku u Zadru i plovio na „Tankerskoj plovidbi“, to su mi Muljačićevi radovi koji se bave morem bili vrlo bliski, pa tako i članak „Dalmatinske studije III: *surgati (se)* 'usidriti se'“ objavljen 1970. godine u *Radovima Filozofskog fakulteta Zadar* (MULJAČIĆ 1970). Sugestivni početak članka najavljuje problematiku:

„Jednog davnog zimskog dana, siječnja god. 1566., pošto je sa svojom ribarskom družinom prenoćio na brodu, smještenom na mjestu Bok od Rata na ulazu u zaliv Nečujam, hrvatski je pjesnik Petar Hektorović započeo treći i posljednji dan svoga čuvenog putovanja. Naredio je da brod uplovi u luku. Kad je brod pristao, putnici su ga osigurali sidrima te su se zatim iskricali na kopno otoka Suleta (danas Šolta), s namjerom da razgledaju eremitažu u kojoj je dio svog života proveo Marko Marulić.

Tad se podvigismo / već se ne lineći

u luku idosmo / tiho se vozeći.

Zatim plav surgavši, / da se ne razbija

pojdosmo ustavši, / u carkvu najprijia

(1079-1082)

(HEKTOROVIĆ 1951: 64)

² Transkript razgovora, na temelju snimke sačuvane u arhivi Radio Zadra, izradila Nikolina Gunjević.

Iz participijalne konstrukcije *plav surgavši* opažamo da je glagol *surgati* „osigurati sidrom“ prelazan jer ima uza se direktan objekt, tj. imenicu ženskog roda *plav* u akuzativu.“

(MULJAČIĆ 1970: 80)

Muljačić je detaljno istražio tumačenje značenja *surgati*. Poziva se i na Skoka:

„Dolazi od latinskoga *surgere*. Naročito valja podvući činjenicu da italijanski književni jezik, a od njegovih dijalekata mletački, rijetko upotrebljavaju ovu lat. riječ u ovom značenju, oćenito od drugih Mediteranaca samo Katalanci (*sorgir, surgir* 'baciti sidro, iskrcati se'). Od Katalanaca uzeše u ovom značenju glagol *surgir* Španjolci i Francuzi.“

(MULJAČIĆ 1970: 81)

U svom članku Muljačić ekspankira istraživanje na sve dostupne izvornike, iz čega proizlazi da je u gotovo preko 90% primjera isto značenje: „baciti sidro“ (prof. Ivo Hekman u zadarskoj Pomorskoj školi naučio nas je da je naš pravi hrvatski termin „obori sidro!“).

Za ovu prigodu koristit ćemo se za ilustraciju još samo ovom Muljačićevom fus notom:

„M. Deanović, „Terminologia marinara e peschereccia di Rovigno d'Istria. Risultati dell'inchiesta per l'Atlante linguistico mediterraneo“, *Atti dell'Istituto veneto di scienze, lettere ed arti*. Anno accademico 1963-64, tomo CXXII. Classe di scienze morali e lettere, Venezia 1964, str. 391, br. 151. „*i deo fóndo kya*“ „ci ancoriamo qui“; M. Deanović – I. Jelenović, „Pomorski i ribarski nazivi na Krku, Korčuli i Lopudu, *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, II/ 1956.-1957., Zadar 1958., str. 144, br. 221. „*sürgät*“ „baciti sidro“ (Klimno, Punat), *sürga(t)* Korčula, Lopud (194. *affondare l'ancora*“); M. Deanović, „Terminologia marinara e peschereccia a Ragusavecchia (Cavtat)“, *SRAZ V/1958.*, str. 12, br. 225. „fondo (all'ancora) – *sürga (àncoru)*!“; Id., „Pomorski i ribarski nazivi romanskog porijekla na Lopudu“, *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* III/1954, str. 171: *sürga(t)*, *-áva(t)* 'baciti sidro'. – Lat. *s ū r g ě r e* 'dizati se', upor. sličnu promjenu značenja u katal. *sorgir, surgir* 'baciti sidro', odakle franc., španj, portug. *Surgir* 'id.' *ZRPh* 54, 203; *REW* 8475; *Term.* 80; *DEI*. Jal daje podatke o ovom semantičkom razvoju od davnine preko značenja 'sortir de, s'élever sur la mer' za brod, koji iz pučine ulazi u luku, 'surgir vers la terre, surgir au port' 'ući u luku i usidriti se'; Id., „Lingvistički atlas Mediterana II. Anketa na Visu (Komiži)“, *Rad JAZU* 344, 1966., str. 16, br. 151: „*surgácemo ovóde* 'ovdje ćemo se usidriti'; Id., „Lingvistički atlas Mediterana III. Anketa u Salima na Dugom otoku“, *Rad JAZU* 348, 1967., str. 39, br. 151: „*svrgàti ćemo ovdè* 'usidriti ćemo se'; talij. *surgare* (!) + *svrgnuti*“.

Početak lipnja god 1970. prof. Manlio Cortelazzo (Padova), tajnik Odbora za ALM, ljubavno mi je dopustio da u prostorijama Zaklade G. Cini (Fondazione Giorgio Cini, Istituto per le Lettere, la Musica e il Teatro, Isola San Giorgio Maggiore) u Veneciji radim na neizdatoj građi za Lingvistički atlas Sredozemlja koja se upravo sprema za tisak. Zahvaljujem i na ovom mjestu kolegi prof. Cortelazzu i asistentu dr. Gaetanu Berrutu, koji mi je tom prilikom bio pri ruci.

Broj punktova za ALM u međuvremenu je prilično porastao (od 125 na 165; u nekim su dvojezičnim mjestima dobivena dva niza odgovora). Našu temu zanimaju ova pitanja: 151. *ci ancoriamo qui; nous mouillons ici*; i 230. *fondo (all'ancora)!*; *mouillez!* Osim već poznatih punktova koji su dobili ove definitivne redne brojeve: 82. Rovinj, 83. Punat, 84. Sali, 85. Komiža, 86. Korčula, 87. Cavtat i 88. Muo, za nas je zanimljiv i još neobrađen broj 81 (rezerviran, kako čujem, za Piran); tu su također i punktovi izvan naših granica koji su za nas jezično zanimljivi, i to punkt 79. Sveti Križ (tal. Santa Croce, tj. malo ribarsko selo sjeverno od Trsta, u kojem su terminologiju slovenskih stanovnika ispitali naši lingvisti T. Logar i S. Škerlj) i punkt 80. Milje (tal. Muggia), u kojem je obrađen mjesni mletački govor.

Na upit br. 151 odgovara slovenski punkt *s tlié se bomo uséryáli*. Za ostala mjesta u SFRJ odgovori su ponekad neznatno drugačiji nego što čitamo u tiskanim citiranim radovima. Tako br. 83. ima: *ćemo surgát ovdi*, br. 84: *óvde surgáimo*, br. 85: *surgácemo ovóde*, br. 86: *ode ćemo surgá*, br. 87: *óvdi ćemo ankóra (sürga)*. Kako se vidi, pri usklađivanju materijala usaglašeni su svi podaci sa zadnji kvestionarom po kojem se nisu obavila najranija ispitivanja...“

(MULJAČIĆ 1970: 82-83, n. 8)

Na kraju ćemo nakon Muljačićevog objašnjenja suprotstaviti i obrnuto značenje u smislu „podići“, a koje notira naš romanista. Tumačenje Muljačića je akribično i osebujno, evo kako on analizira put od latinskog „podići“ do pomorskog „oboriti“ (baciti):

„To nas primorava da zaključimo kako je za sintaktičko ponašanje najstarijega hrvatskog primjera i kasniji semantički razvoj te naše posuđenice potrebno pretpostaviti dvoje:

- 1) specifični razvoj u dalmatinskom latinitetu dvaju etimološki srodnih glagola, koji su se stopili u jedan. Mislim na:
surgo 3 sŭrrexī, sŭrrectum intrans. „ustati (se)“, „podići se“
sŭbrŭgo, 3 sŭbrexī, sŭbrectum trans. „podići“, „uspraviti“, „upraviti“
- 2) transformaciju pasivne u aktivnu konstrukciju: „biti uspravljen“ → „poduprijeti, osigurati“ (sidrom ili sidrima); „biti upravljeno“ → „baciti“. Ta su značenja potisnula u drugi plan, ali nisu sasvim eliminirala značenje „podići“ i intransitivna značenja.

Prevaga novih aktivnih značenja mogla je biti ubrzana, u uvjetima hrvatsko-dalmatske simbioze, poznatom tendencijom našeg jezika da preferira aktivnu konstrukciju. Zanimljivo je da je za značenje *subrigeris* „bit ćeš bačen“ najstarija potvrda nađena u Tyranniusa Rufinusa de Aquileia (345-410), koji tako prevodi odgovarajući grčki oblik glagola παραβάλλω „baciti“ na jednom mjestu *Povijesti crkve* grčkog pisca Euzebijije, i da je taj latinski pisac rođen u jednom mjestu blizu Akvileje, dakle na prilazima istočnojadraskom latinitetu, koji je, kao i u toliko drugih slučajeva, i u semantičkom razvoju glagola *surgere* krenuo svojim putem.

Fonetska strana fuzije dvaju glagola lako se može objasniti. Po izvršenoj asimilaciji *-br- > -rr-* oni su se izjednačili u perfektu i u participiju, što je potaklo izjednačivanje prezenta i drugih oblika, a ta pojava nije u dalmatinskom legitimitetu bila teška zbog čestih slučajeva sinkopiranja (*sŭbrŭgo > * sŭrrŭgo > * sŭrgo*. Hrv. završetak *-at*

upućuje na, također čestu, metaplazmu: fuzirani glagol izmijenio je konjugaciju dobivši mjesto –*ere* –*ere*, koje je poslije normalno dalo –*ar*. Napomenimo usputno da talijanski danas razlikuje glagole *sorgere* i *sorreggere* (prvi je latinski glagol rano dobio particip *sortus* > *sorto*).

[...]

Po našem mišljenju, semantički razvoj hrvatske posuđenice *surgati* samostalno je nastao na našem tlu i može se objasniti specifičnostima hrvatsko-dalmatske simbioze. Prema tome, djelomično podudaranje s razvojem u katalonskome i u drugim zapadnoromanskim jezicima uglavnom je poligenetičke prirode; razvoj u talijanskome mogao se, posredstvom mletačkog narječja, samo neznatno reflektirati na istočnoj obali Jadrana, i to prije u dokumentima koje su pisali dvojezični stranci nego u govoru Hrvatâ.

U obrađenom problemu imamo lijep primjer da je između Iberoromanije i Dalmacije moglo da bude ekskluzivnih slaganja, paralelnih s onima koji su već otkriveni između Galoromanije i Dalmacije (usp. *REW* 6705**pöttus* „Topf“; usp. franc. *pot* „lonac“, hrv. *pot* „lonac“, dok Italija nema refleksa tog leksema) i koje je P. Skok tumačio na način koji nije našao odjeka u *REW-U*.“

(MULJAČIĆ 1970: 85-87)

Uzmimo za kraj i nekoliko primjera koje spominje Muljačić u obrnutom značenju, dakle „podići“:

„L. Zore, „Dubrovačke tuđinke“, *Spomenik XXVI SKA*, Beograd 1895, str. 21: '*surgati* je pomorska riječ i znači baciti sidro u more na zapovjed: „surgaj“... Valja da je iz lat. *surgere* (7). (7) Može biti da je eliptično ovo kazano: *ustanite (i bacite) sidro*, kao što se veli *prostrijeti trpezu* biva *prostrijeti postoljnjak na trpezi*“.

(MULJAČIĆ 1970: 80)

Kao što vidimo, Muljačić se nije opteretio analizom kako je ponegdje latinsko značenje bilo točno korišteno, tj. „podići“ (sidro). Ova me problematika podsjetila na davno učenje povijesti pomorstva. Naime, prije izuma motora prastari i stari jedrenjaci su svoju sigurnost morali povjeriti isključivo velikom i sigurnom sidru. Da bi sidro bilo sigurno na jedrenjaku za plovidbe po nevremenu, najčešće je bilo učvrćeno na pramčanoj palubi. Potpuno je jasno da prije nego što je bilo „surgano“ u more, moralo je biti podignuto s palube pa je i prva komanda zapovjednika jedrenjaka glasila „podigni sidro!“.

Značenje i prioritet prve zapovijedi, po našem mišljenju ostalo je dominantno u cijelom dosta složenom zahvatu sidrenja, pa su latinski *surgo* (*subrigo*) još vrlo davno u maritimnom svijetu postali ono što i Hektorović na svojem putovanju kaže: „Zatim plav surgavši/ da se ne razbije“.

Čitanje ovog Muljačićevog rada bilo je i ponovno divljenje i strahopoštovanje prema ne samo njegovim fascinantnim zaključcima, već i prema podacima u fus notama koje su otvarale široke putove istraživanja drugim znanstvenicima koji su se mogli uvjeriti u kubističko-enciklopedijsko znanje Žarka Muljačića. Za kraj recimo kako takav veliki

znanstvenik nije ostavio prave sljedbenike, naime, nije bio izravnim mentorom, koliko mi je poznato, nikome u izradi, recimo doktorske disertacije. Osobno mi je jednom prigodom to i rekao, naglasivši svoje žaljenje. Vjerujem da će ga svi romanisti, a posebice mi njegovi bivši studenti, uvijek s zahvalnošću spominjati.

Sažetak

Osvrt na „Dalmatske studije III: *surgati* (se) 'usidriti (se)'“ Žarka Muljačića

U radu posvećenom uspomeni na istaknutog hrvatskog romanista Žarka Muljačića (1922.-2009.) autor u uvodnom dijelu prenosi transkript dijela intervjua koji je kao novinar napravio s bivšim profesorom u sklopu emisije „Sastanak u studiju 8“ Prvog programa Radio Zagreba. Razgovor, napravljen dok je Žarko Muljačić (inače tada profesor u Berlinu) bio u Zadru 1976. godine u povodu 20. obljetnice Filozofskog fakulteta u Zadru, djelomično je sačuvan u arhivi Radio Zadra.

U nastavku autor se osvrće na Muljačićev rad „Dalmatske studije III: *surgati* (se) 'usidriti (se)'“ objavljen u *Radovima Filozofskog fakulteta* (8, Zadar, 1970), odnosno na analizu ovog pomorskog izraza koji dolazi od latinskoga *surgere*. Profesor Muljačić objašnjava korištenje ovoga izraza na mediteranskim pomorskim prostorima, međutim detaljna ponuda na kraju nema objašnjenje zašto ovaj latinski termin, koji govori zapravo o suprotnoj radnji „dignuti“, pomorci koriste za „baciti sidro“, odnosno točnije u hrvatskoj terminologiji „oboriti sidro“. Usprkos iscrpnoj slici oko tog termina u mediteranskim zemljama, profesor Muljačić se nije opteretio analizom kako je došlo do pogrešnog korištenja termina. Koristeći svoje prvotno zanimanje pomorca, autor u svom članku nudi moguće objašnjenje.

Ključne riječi: Žarko Muljačić, dalmatski, romanska filologija

Riassunto

Uno sguardo su „Dalmatske studije III: *surgati* (se) 'usidriti (se)'“ (Studi dalmatici III: *surgati* (se) <gettare l'ancora>) di Žarko Muljačić

Nella parte introduttiva dell'intervento dedicato alla memoria del rinomato romanista croato Žarko Muljačić (1922-2009) si riporta la trascrizione di una parte dell'intervista rilasciata all'autore dal suo ex professore nell'ambito della trasmissione „Sastanak u studiju 8“ (L'incontro nello studio 8) del Primo programma della Radio Zagreb. L'intervista, fatta nel 1976, mentre il Prof. Muljačić (allora professore a Berlino) era a Zara in occasione del ventesimo anniversario della Facoltà di Lettere e Filosofia, si è parzialmente conservato nell'archivio di Radio Zadar.

Nella seconda parte l'autore prende in esame lo studio di Muljačić „Dalmatske studije III: *surgati (se) 'usidriti (se)'*“ (Studi dalmatici III: *surgati (se)* <gettare l'ancora>) pubblicato in *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* (8, Zadar, 1970), in cui fa un'analisi dettagliata del termine marinaresco dalmata *surgati (se)* che deriva dal verbo latino *surgere*. Muljačić dà uno sguardo sull'uso di questo termine in varie parti del vasto territorio del bacino mediterraneo, però non spiega perché questo termine, che infatti significa „levare“, viene usato da navigatori per „gettare l'ancora“, o più precisamente, nella terminologia croata, per „abbattere, affondare l'ancora“. Nonostante l'analisi dettagliata dell'uso del termine in varie parti del Mediterraneo, il professor Muljačić non presta attenzione sulla ragione per cui si è arrivati all'uso sbagliato del termine. Una possibile soluzione della questione l'offre l'autore dell'articolo, a base della sua esperienza marinaresca.

Parole chiave: Žarko Muljačić, il dalmatico, filologia romanza

BIBLIOGRAFIA

ČALE et al. (ur.) 2002

Mate Zorić professor emeritus Facultati Philosophicae Zagrabienensis (ur. Morana Čale, Marijana Mišetić, Sanja Roić), Zagreb 2002.

HEKTOROVIĆ 1951

Petar Hektorović, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, priredio Ramiro Bujas, Zagreb 1951.

MULJAČIĆ 1964

Žarko Muljačić, *Opća fonologija i fonologija suvremenog talijanskog jezika*, Zagreb 1964.

MULJAČIĆ 1969

Žarko Muljačić, *Fonologia generale e fonologia della lingua italiana*, Bologna 1969.

MULJAČIĆ 1970

Žarko Muljačić, „Dalmatske studije III: *surgati (se) <usidriti (se)>*“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 8, Zadar 1970, 80-88.

ŠIMUNKOVIĆ 2012

Ljerka Šimunković, „Bibliografija Žarka Muljačića / Bibliografia di Žarko Muljačić“, http://www.ffzg.unizg.hr/talijan/?page_id=451

Stefanija Načinović

Sandra Tamaro

L'estinzione linguistica

Pregledni rad

Review article

UDK 81-23/-24

81'27

Abstract

Il saggio tratta l'argomento dell'estinzione linguistica nel mondo. Viene data una panoramica sul numero delle lingue esistenti, mettendo a confronto quelle con il maggior numero di parlanti e quelle con il minor numero di parlanti, ritenute oggi lingue a rischio. Vengono trattati i modi di estinzione linguistica, i continenti che rischiano maggiormente l'estinzione linguistica e viene presentata una classificazione terminologica sulle lingue morenti.

Parole chiave: morte linguistica, lingue a rischio, estinzione linguistica

1. Introduzione

Le lingue muiono da quando esiste la specie umana, ancora dalle società primitive di cacciatori e raccoglitori. In Europa ci sono state diverse ondate di estinzione linguistica. La prima, secondo Matasović (2005: 229) si presume sia avvenuta con l'ultima era glaciale quando la popolazione era morta di freddo o fu costretta a migrare a sud del continente. La seconda ondata è collegata con l'arrivo dell'agricoltura in Europa attorno al 6000 a.C., mentre la terza ondata è dovuta alla nascita di grandi stati, come ad es. le colonie greche e celtiche su larghi spazi del continente, ma è dovuta soprattutto alla diffusione del latino all'interno dell'Impero romano che ha fatto scomparire in poche centinaia di anni tantissime lingue preesistenti in Europa, come l'etrusco, il venetico, il messapico, l'osco-umbro, l'iberico, l'illirico, il gallico, il dacio e via dicendo (Matasović 2005: 350).

Tra il XV. e il XXI. sec. sono morte metà delle lingue parlate al mondo, che nel suo apice di diversità linguistica contava tra le 10.000 e le 15.000 lingue (Comrie et altri 2004: 210), quindi quelle irrimediabilmente perdute, secondo i calcoli dei linguisti, vanno da 4.000 a 9.000 lingue (Sconzo 2004: 1).

Si ritiene che entro la fine del XXI. sec. il 90% di tutti gli idiomi umani sparirà per sempre, perciò il problema dell'estinzione linguistica diventa non solo un problema linguistico, ma anche ecologico e culturale.